

Efektivnost ideologické práce předpokládá dobré teoretické zázemí

Linie XVI. sjezdu KSČ směřuje k tomu, abychom i v podstatně složitějších podmínkách zabezpečili program politického, hospodářského, sociálního a duchovního rozvoje naší společnosti. Významné místo při plnění tohoto úkolu má ideologická a politickovýchovná práce. Formování socialistického uvědomění lidí patří mezi prvořadé úkoly této činnosti. Jejím smyslem je pozvednout jednání a poznání i myšlení lidí na úroveň současných úkolů.

Komunistická strana Československa věnuje otázkám ideologické práce stále větší pozornost. Usiluje o dosažení její vysoké účinnosti a přesvědčivosti, aby dávala odpovědi na nejožehavější otázky, probouzela tvůrčí kritické myšlení lidí a současně vedla k jejich ukázněnosti a odpovědnosti.

Cíle a úkoly ideologické práce v armádě jsou totožné s posláním ideové výchovy všech pracujících. Přitom přirozeně požadavek sjezdu „utvářet všestranně se rozvíjející osobnost člověka, formovat jeho myšlení a citění v duchu našich socialistických ideálů, morálních norem a životních hodnot“ má v podmínkách armády zvlášť velkou aktuálnost i svou specifickou. (Sborník hlavních dokumentů XVI. sjezdu KSČ, Svoboda 1981, s. 36.)

Jde o to, že příslušníci ČSLA musí s vysokou pozorností sledovat nebezpečnou politiku imperialismu, která vážně usiluje

o obnovení své světovlády. Odpovědí na to musí být vysoká politická bdělost a jednota politické a vojenské výchovy, pěstování vysokých morálně bojových vlastností jako je vytrvalost, ukázněnost, odvaha, statečnost a další, bez kterých se voják v současném boji neobejde.

Obsah hlavních úkolů ideologické práce při výchově příslušníků armády vyjádřil na celoarmádním stranickém aktivu v červnu 1981 náčelník HPS ČSLA generálplukovník Antonín Brabec slovy: „Úkoly, jež XVI. sjezd KSČ vytyčil pro ČSLA, dále zvyšují nároky na výchovu jejich příslušníků, na kvalitu a účinnost ideologické práce. Jde především o to, aby výrazněji přispívala k výchově třídě a politicky uvědomělých příslušníků armády, bezmezně oddaných straně a lidu; aby ovlivňovala jejich rozum a srdce, povzbuzovala je k čestnému a svědomitému plnění povinností, pomáhala jim osvojit si vojenské mistrovství a dokonale ovládnout zbraně a bojovou techniku, aby se celkově zvýšila úloha ČSLA jako školy budovatelů a obránců socialistické vlasti.“ (Obrana lidu 11. 6. 1981, s. 3.)

V ucelené podobě, přehledně a podrobně i s politickoorganizačními opatřeními jsou tyto požadavky vyjádřeny i v nových Směnicích pro ideologickou práci v ČSLA, které vstoupily v platnost počátkem letošního výcvikového roku. Jejich smyslem je zabez-

pečit důslednou realizaci sjezdové linie politicko-výchovné práce v armádě. Jde v první řadě o uvolnění nové energie všech tvůrčích sil příslušníků armády k plnění sjezdových závěrů.

Místo a možnost ideologické práce v procesu formování budovatele a obránce socialismu a socialistické vlasti vyplývají z dialektickomaterialistického řešení vztahu společenského bytí a vědomí. Obecná determinovanost vědomí lidí materiálními podmínkami jejich života (jejich bytím) určuje provádění ideologické práce v závislosti na budování materiálně technické základny nové společnosti.

Z toho vyplývá, že systém ideologické práce komunistické strany, který je hlavním subjektivním faktorem formování a upevňování socialistického uvědomění lidí, má ovšem ve svém působení meze své účinnosti a musí brát v úvahu i někdy rozporné stránky objektivních podmínek života lidí na jejich vědomí. Nikoli náhodou byly místo a úkoly ideologické práce KSČ v současné etapě výstavby rozvinuté socialistické společnosti vymezeny v úzké spojitosti s hospodářskou a politickou situací naší země (mezinárodní i vnitřní) a v těsné návaznosti na činnost strany ve všech oblastech života společnosti, zejména v sociálně ekonomické a politické sféře.

Obtížnost ideologické práce je také dána složitostí podmínek, v nichž se uskutečňuje, a to jak mnohostranného procesu socialistické výstavby, tak úporného boje dvou protichůdných společenských soustav, dvou nesmířitelných ideologií.

Združňujeme-li druhotnost ideologické práce vůči materiální skutečnosti a tedy nutnost organizovat ji v souladu s rozvojem materiální sféry života socialistické společnosti, neznámá to, že by ideologická práce neměla relativní samostatnost a že by nehrála aktivní společenskou roli. Odraz materiálního života v duchovním životě společnosti totiž není přímý a mechanický, ale je složitý a dialekticky protikladný, zprostředkovaný historicky vzniklým systémem společenských vztahů. Jednotlivé složky duchovního života zpětně, prostřednictvím činnosti společenských subjektů (osobností, kolektivů, tříd) působí na materiální život společnosti, čímž buď urychlují nebo zpomalují jeho vývoj.

V současné třídní společnosti má mezi složkami duchovního života klíčovou roli ideologie, protože nejadekvátnější vyjadřuje základní zájmy společenských tříd. Ideologii můžeme chápat jako sebevědomí třídy, neboť jejich prostřednictvím si společenská třída uvědomuje a formuluje své skutečné zájmy, integruje a organizuje se

k jejich realizaci — poznává sama sebe. Z toho vyplývá nezastupitelná uloha ideologické práce jak při teoretickém rozpracování klíčových otázek výstavby socialismu a koncipování úkolů politiky strany, tak při objasňování této politiky a získávání pracujících pro její realizaci. V podmínkách ČSLA je pak hlavním obsahem ideologické práce komplex otázek obrany socialismu a socialistické vlasti.

Jedním z nejvýznamnějších rysů ideologické práce komunistické strany je její vědeckost. Jde přitom o trvale aktuální otázku, neboť buržoazní a revizionistické teoretici stále přicházejí s tvrzeními o neslučitelnosti vědy a ideologie. Tyto koncepty neideologičnosti, nadstranickosti vědy vycházejí, stručně řečeno, z chybné interpretace nepopíratelné třidnosti a stranickosti ideologie, z její funkčnosti dané třídě a z mylného pojetí objektivnosti společenskovo vědního poznání. Uvedení teoretici zcela záměrně opomíjejí otázku, o jakou ideologii jde, které třídy je daná ideologie produktem a nástrojem.

Ideologie, přes svou teoretickou povahu, má zcela konkrétní obsah a podstata věcí spočívá v tom, z pozic které třídy jsou odhalovány společenské jevy a procesy a formulovány základní zájmy a cíle třídy. Jde-li o pokrokovou třídu, pak její zájmy a cíle jsou v souladu se společenským progresem a ona se snaží poznat objektivní pravdu, což nachází odraz ve vědeckosti její ideologie. A naopak třída, která hraje historicky reakční roli, nemá již zájem na pravdivém, vědeckém poznání skutečnosti a k dosažení svých cílů musí zkreslovat pravdu. Již tyto skutečnosti nás opravňují hovořit o vědecké ideologii dělnické třídy a nevědecké, lživé ideologii vykořisťovatelských tříd. Zároveň je zřejmé, že tak, jako nemůže dojít k sociální rovnosti a spravedlnosti mezi třídami vykořisťovaných a vykořisťovatelů, nemůže také dojít ke smíření jejich ideologií, protikladných v obsahu i v cílech.

Z postavení dělnické třídy v systému společenské výroby vyplývá, že jediné ona je tou společenskou silou, která má logický, historický a bezprostřední zájem o vědecké poznání společenských zákonů a o realizaci vědeckých poznatků při přeměně společnosti v beztřídní, komunistickou společnost.

Marxismus-leninismus není uzavřeným systémem poznatků, ale je stále se rozvíjejícím teoretickoideologickým nástrojem dělnické třídy při budování komunistické společnosti. Marxismus-leninismus nejen věrně odráží společenskou praxi, ale neustále se rozvíjí na základě nejnovějších

poznatků společenských věd. Proto jen hluboké osvojení marxismu-leninismu je zárukou jeho využití jako metodologie poznávání a řešení všech otázek společenské teorie a praxe. Daný závěr plně platí i v podmínkách armády pro řešení nejen obecných otázek zabezpečení obrany socialismu, budování socialistické armády apod., ale i pro řešení konkrétních problémů výcviku a výchovy vojáků v útvech a jednotkách.

Marxismus-leninismus, jako ideologie dělnické třídy, sjednocuje v sobě princip objektivního vědeckého poznání s rysem stranickosti a třídnosti. Třídnost a stranickost ideologické práce komunistické strany nejen nebrání vědeckému pravdivému poznání a objasňování skutečnosti, nýbrž přímo si vyžaduje vědecký přístup v tomto procesu. Zároveň leninské pojetí stranickosti není apologetikou dané sociálně politické práce za každou cenu. Leninská stranickost je principem, který vychází z vědecké oblasti a vyjadřuje potřeby společenského rozvoje a který vyžaduje kritický vztah ke společenským událostem a jevům.

Z třídního charakteru ideologie a třídní podstaty ozbrojených sil vyplývá mimořádně významná úloha ideologické práce komunistické strany při upevňování obranných schopností socialistického státu a při budování jeho armády. Součástí systému ideologické práce je také vědeckoteoretická činnost, která má nezastupitelné místo i v podmínkách armády. Marxisticko-leninská věda vystupuje vůči vojenské teorii a praxi jako teoretický základ vojenství, jako obecná metodologie zkoumání a řešení životně důležitých otázek zabezpečení obranných schopností socialismu a socialistické vlasti.

Trvale veliký význam vědeckoteoretické činnosti se pomítá i v požadavku celoar-mádního stranického aktivu, „aby společenskovědní výzkumná činnost ještě lépe pomáhala teoreticky rozpracovat a prakticky uplatňovat leninské principy výstavby socialistické armády, rozpracovávat sociálně politické problémy budování moderní armády a upevňovat bojovou pohotovost. Dále je třeba s větší pozorností zkoumat zákonitosti a principy stranickopolitické práce a její efektivnost.“ (A. Brabec, Obrana lidu, 11. 6. 1981, s. 5.) Oprávněnost důrazu velení ČSLA na rozvoj vědeckoteoretického myšlení je kromě jiného potvrzena zkušenostmi Sovětské armády, které získala zejména ve Velké vlastenecké válce.

Zcela mimořádnou úlohu má teoretická práce ve formování vědeckého světového názoru a komunistického přesvědčení příslušníků ČSLA, neboť jejich pevnost, hloub-

ka a trvalost jsou přímo závislé na teoretickém poznání podstaty společenských jevů a procesů. Jde o pochopení nejen obecných zákonitostí a podstaty obecných jevů, jakými jsou agresivní charakter imperialismu a jeho armád, sociálně pokrokové a spravedlivé poslání a místo socialistických armád, ale také dovedení těchto obecných poznání až do své vlastní činnosti, do pochopení osobní odpovědnosti za obranu socialismu a socialistické vlasti.

V této souvislosti je zřejmé, proč celoar-mádní aktiv komunistů označil obsah a zvýšení účinnosti ideologické práce za jeden z rozhodujících momentů realizace usnesení XVI. sjezdu KSČ v ČSLA.

Tak jako celá ideologická práce strany musí reagovat na zvláštnosti podmínek, v nichž probíhá, tak i teoretická složka systému ideologické práce musí brát tyto zvláštnosti v úvahu. Proto společenskovědecká teoretická práce musí počítat se stále vyššími požadavky na hluboké znalosti zákonitostí společenského vývoje a v souladu s tím se zaměřovat i na komplexní řešení zkoumaných otázek, na posílení expertizní a prognostické funkce.

Teoretická práce přispívá k plnění všech hlavních úkolů ideologické práce v ČSLA. Především přispívá:

- k rozpracování metod a cest upevňování vědeckého světového názoru a komunistického přesvědčení,

- rozpracováním gnozeologických a metodologických aspektů komunistické výchovy vytváří základnu pro vědeckou výchovu k socialistickému vlastenectví, proletářskému a socialistickému internacionalismu, oddanosti ideálům komunismu a k třídní nenávisti k nepřítelům socialismu,

- analýzou mezinárodní situace, odhalováním agresivní podstaty a cílů imperialismu vytváří předpoklady pro pochopení imperialismu a jeho armád jako hlavního a nebezpečného nepřítele, pro posílení třídní bdělosti a nesmiřitelnosti vůči všem projevům buržoazní ideologie a pro pochopení vlastní úlohy při obraně socialismu,

- na základě rozvíjení marxisticko-leninského učení o vále a armádě a ideově teoretického odkazu V. I. Lenina o obraně socialistické vlasti k rozpracování otázek jednoty výchovy a výcviku; na tomto základě jsou formovány a rozvíjeny potřebné morální, politické a bojové kvality příslušníků armády,

- k rozpracování problémů vědecké organizace a řízení ideologické práce, k upevnění vojenské kázně a nacházení způsobů a směrů rozvoje společenské aktivity příslušníků armády.

Součástí teoretické činnosti v ideologické oblasti je společenskovědní výzkum. Jeho důležitou úlohou je, v duchu požadavku XVI. sjezdu KSČ, pomoci k vědeckému řešení aktuálních společenských problémů a vědeckému řízení společenských procesů. Úkoly společenskovědního výzkumu v ČSLA po XVI. sjezdu KSČ velení armády přesně vymezilo. Z vědeckovýzkumných úkolů ve vojskopolitické oblasti vystupují do popředí:

— Rozpracování vedoucí úlohy strany ve výstavbě ozbrojených sil ČSSR.

— Hlubší rozpracování otázek morálně politické a psychologické přípravy a výchovy příslušníků ČSLA v podmínkách vědeckotechnické revoluce ve vojenství.

— Komplex otázek zefektivnění metod uplatňování nedílné velitelské pravomoci a upevňování vojenské kázně.

— Komplex problémů spojených s utvářením morálně politických kvalit mladých důstojníků, praporčíků, poddůstojníků a mužstva, především ve vztahu k výkonu vojenských povinností (vojenské službě).

— Zjištění neefektivnějších prostředků a způsobů ideologické práce při utváření socialistického způsobu života v armádě s ohledem na zavádění nových zbraňových systémů a bojové techniky. Zejména jde o prohlubování vojenského kolektivismu a formování žádoucí hodnotové orientace vojáků.

— Řešení teoretických a praktických otázek zvyšování účinnosti forem a metod boje s ideologickou diverzí z hlediska úkolů ČSLA.

Konkrétní sociální výzkumy by měly dát odpověď na řadu aktuálních otázek a problémů ideologické práce v armádě, např. odhalit a objasnit faktory a příčiny někdy rozporného působení konkrétních podmínek života (mikroprostředí) vojáků na utváření jejich socialistického uvědomění a měly by vyústit do námětů pro zkvalitnění ideologické práce na vědeckém základě.

Takový postup je plně v souladu s požadavkem 15. zasedání ÚV KSČ z března 1980, jehož závěry potvrdil XVI. sjezd KSČ, o postupné přestavbě ideologické práce. Podstata této přestavby spočívá v tom, aby tato práce byla pevně spojena s praxí a opírala se o solidní teoretické základy.

To znamená, aby přesvědčivé vyzbrojovala argumenty, vycházela z analýzy konkrétní situace a učila myslet v třídních dimenzích, v kategoriích materialistické dialektiky a vědeckého komunismu.

Nejde jen o obsahové otázky ideologické práce, ale i o promyšlené rozpracovávání prakticko-teoretických i metodických otázek,

kteřé se týkají celého procesu ideologické práce s úkolem všestranně řešit efektivnost této činnosti, jak to ukazuje a vyjadřuje usnesení sekretariátu ÚV KSČ „Úkoly stranických orgánů a organizací při zvyšování účinnosti stranického vzdělávání v duchu závěrů XVI. sjezdu“ z března letošního roku. V usnesení se zdůrazňuje, že: „Stranické orgány a organizace musí systematicky pečovat o to, aby celý obsah stranického vzdělávání se vyznačoval aktuálností, byl těsně spojen s úkoly současné politiky strany, s reálným životem pracovníků a míst. V jednotě s tím je důležité pečovat o vysokou úroveň studia marxismu-leninismu, o poskytování teoreticky fundované argumentace komunistům pro jejich politickou práci.“

Opět jsou zde zdůrazněny dva důležité předpoklady, které souvisí s celkovou koncepcí ideologické práce po XVI. sjezdu KSČ: — být v pevném spojení s reálným životem a současně zvyšovat teoretickou úroveň našich argumentů, jinými slovy bez hlubokých analýz, ať již z oblasti společenských nebo technických věd, které spolu s politickým vedením a celou řídící sférou nesou odpovědnost za splnění těchto náročných úkolů, bez podložených, pravdivých a soustavně prověřovaných informací se neobejdeme.

Nejen na nejvyšších stupních řízení a v řídicí práci vůbec, ale zrovna tak při propagandistické a masové politické práci. Je na místě otázka po rozvoji fundované, zajímavé, živé publicistiky, která dovede někdy suchá fakta čísel a analýz prezentovat čtivým způsobem a tak zpřístupnit širokému aktivu nové poznatky a zkušenosti. Stále musíme mít na mysli, že jde o jednotu úkolů a působení ideologické práce všech jejích složek. Rozpracování teorie jako jedné ze složek ideologické práce tak posiluje a umocňuje další její složky — propagandu a agitaci.

Nedávna pražská mezinárodní konference, která se zabývala teoretickými a metodologickými problémy výzkumu socialistické společnosti, zdůraznila, že do centra filozofického a sociologického poznání se staví problematika vlastních rozporů socialismu, které jsou z mnoha důvodů zákonité a nutné.

Společenské vědy v armádě dosáhly v posledním období značných úspěchů, udělal se další krok k přiblížení a úzkému spojení s praxí řízení i života vojsk. Vědecká pracoviště v mnoha případech poskytují nejen věcnější zprávy o splnění výzkumných úkolů, což je přirozeně nejdůležitější, ale podílejí se na praktickém využívání a uplatňování svých výsledků výzkumu.

Vědecká pracoviště se účastní svým podílem na přípravách různých metodických pomůcek pro ministerstvo národní obrany i Hlavní politickou správu ČSLA, na tvorbě zásadních směrnic a výcvikových dokumentů. To všechno jsou dobré poznatky pro další prohloubení této spolupráce.

Síla marxismu-leninismu tkví v jeho neustálém tvůrčím rozvoji. Požaduje-li XVI. sjezd strany od společenských věd, aby držely krok s potřebami společnosti, s vývojem v dalších socialistických zemích a v ostatním světě, od celé politickovýchovné práce, aby se oprostila od formalismu, osvětářského přístupu a rutiny, pak se řešením těchto otázek musíme zabývat i v podmínkách armády. Konečně projevy školometství na seminářích MLP a PSM nejsou tak řídké, abychom je neznali; řada otázek a problémů zůstává kromě toho nezodpovězena, nebo se řeší povrchně.

Pro další rozvoj vojenské vědy, operačního umění, taktiky má značný význam celková úroveň vojenského teoretického myšlení velitelského sboru naší armády. Vedení války v podmínkách nesmírné ničivosti soudobých zbraní, jejich schonost zasáhnout cíl v krátkých časových intervalech a s výjimečnou přesností, vyžaduje od každého velitele vysokou schopnost mobilizovat své myšlení a rychle s maximálním soustředěním, se znalostí věci se rozhodovat. I ti nejnadanější se bez soustavného odborného a politického vzdělávání ocitnou ve slepé uličce prakticismu.

V této souvislosti je rovněž nutné zdůraznit, že teoretické otázky nerozpracovávají jen společenské vědy. Významným podílem zde uplatňuje svůj tvůrčí přístup samotná praxe. Jde především o práci velitelů, odborných pracovníků, politických orgánů i kolektivní rozum stranických a společenských organizací. Jejich role v tomto procesu by se měla neustále prohlubovat a ještě výrazněji prosazovat.

Velmi praktickou otázkou je i řešení efektivnosti získávání dat a dalších po-

znatků hromadného charakteru, které jsou velmi pracné, zdlouhavé a neefektivní. S časem, ač patří mezi nejdražší co máme, hospodaříme velmi špatně. A nejde jen o to, že se nepřiměřeně prodlužuje proces zobecňování i zpětné ovlivňování praxe, ale také o to, že s některými doporučeními se přichází pozdě, a proto se často mijejí účinkem.

Značná pozornost je v poslední době věnována i tzv. aplikační oblasti, která zejména v souvislosti s řešením efektivnosti národního hospodářství má v daleko větší míře vytvářet podmínky urychlení procesu tvorby nové techniky a technologie a jejich zavádění do praxe. Ale je to i obecnější problém, který by se v nejširším slova smyslu dal označit jako otázka jednoty politickovýchovné a organizátorské činnosti. Často říkáme, že je to jedna z podmínek leninského stylu práce, i podmínka účinnosti ideologického působení. Fakt je ten, že bez schopných organizátorů, kteří mají smysl pro nové, kteří umí komplexně zabezpečit řešení úkolů, se tato oblast neobejde. Na druhé straně je důležitým předpokladem pro překonání rutinního formalismu a zakofeněného resortismu ve vztahu k ideologické práci. Stálé rozvíjení teoretické práce v jednotě se zdokonalováním praktické organizátorské a kontrolní činnosti patří k základním rysům marxisticko-leninského charakteru strany. Umožňuje nám s patřičnou předvídatostí formulovat koncepce naší práce do budoucna a dávat tak nový zdroj inspirace k tvůrčím činům.

Při řešení otázek vojenství se celá řada otázek nedá posuzovat izolovaně jen v národním měřítku. Proto zobecnění zkušeností o spojeneckém internacionálním úsilí armád států Varšavské smlouvy, o poznatcích zejména sovětské vojenské vědy i zkušenosti ze stranickopolitické a politickovýchovné práce mají zásadní význam pro další zkvalitnění ideologické práce v ČSLA.